

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

**ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN OLMA
KONUSUNDA YOL GÖSTERİCİ
İLKELER**

BROOKINGS ENSTİTÜSÜ
Yerinden Olma Projesi

© : İmaj Yayınevi
Ankara, Temmuz 2005

ISBN

İMAJ KİTABEVİ

Fakülteler Mahallesi

Yeni Acun Sokak 5/A-B

Cebeci/ANKARA

Tel: (0312) 319 32 25 - 0312 363 54 14 – 0312 363 17 15

İMAJ YAYINEVİ

Fakülteler Mahallesi

Dirim Sk. 23/1

Cebeci/ANKARA

Tel: (0312) 319 32 25 - (0312) 363 54 14

Fax: (0312) 363 09 91

web: www.ijayayinevi.com

e-mail: bilgi@ijayayinevi.com

Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Kerem ALTIPARMAK

Bu kitapçık Brookings Enstitüsü işbirliğiyle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Ofisi tarafından yayına hazır hale getirilmiştir.

Baskıya Hazırlık : İmaj Yayınevi

Baskı : Kalkan Matbaacılık

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

BM Kalkınma Programı, demokratik yönetişimin ve yoksulluk olmaksızın büyümenin sağlanması için çalışıyor. BM Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği, 50 yılı aşkın bir süredir, Türkiye Hükümeti'nin yanı sıra, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve özel sektör dahil çok sayıda ulusal ve uluslararası kuruluşla yakın ilişki içinde çalışıyor.

BM Kalkınma Programı, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda gerçekleştirdiği yoğun reform programını destekliyor.

BM Kalkınma Programı, Türkiye'nin kalkınma önceliklerine yönelik pratik çözümler bulmak için hükümet, sivil toplum ve özel sektörle işbirliği yapıyor ve bu çözümleri hayata geçirmeye yönelik projeler uyguluyor.

Brookings Enstitüsü

Brookings Enstitüsü genel olarak ekonomi, kamu, dış politika ve sosyal bilimlerde araştırma, eğitim ve yayın yapan tarafsız ve bağımsız bir kuruluştur. Temel amaçları güçlü kamu politikalarının geliştirilmesi için destekte bulunmak ve ulusal ve uluslararası öneme sahip konuların kamuoyunca bilinmesini teşvik etmektir.

Enstitü 1916'da kurulmuş olan Kamu Araştırmaları Enstitüsü, 1922'de kurulmuş olan Ekonomi Enstitüsü ve 1924'te kurulmuş olan Robert Brookings Devlet ve Ekonomi Okulu'nun etkinliklerini birleştirme amacıyla 8 Aralık 1927'de kuruldu.

Mütevelli Heyeti Enstitü'nin genel yönetiminden sorumlu iken, politika, program ve personelin günlük idaresi çalışanlardan oluşan bir danışma kurulunun da desteğiyle Başkan'ın sorumluluğu altındadır. Enstitü çalışanların entellektüel özgürlüğünü güvence altına almak için kamu yönetimi konularında yansız konumunu korumaktadır.

1994'te başlamış olan Yerinden Olma Projesi, Ülke İçinde Yerinde Olmuş Kişiler için BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi'nin misyonuna destek sağlayarak, uluslararası topluluğun yerinden olma konusundaki küresel krize müdahalesini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Proje yerinden olma konusunda önemli çalışmalar ve makaleler hazırlamakta, Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler'in yaygınlaştırılması için bölgesel ve ülke toplantıları düzenlemektedir. Bununla birlikte Enstitü, Yol Gösterici İlkeler'in geliştirilmesiyle sonuçlanmış yasal süreci başlatmış, organize etmiş ve nezaret etmiştir.

ÇEVİRMENİN NOTU

Metin içerisinde geçen uluslararası metinlerden bazıları Türkiye tarafından onaylanmış ve resmen Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu metinlere yollama yapılırken mümkün olduğu ölçüde bu resmi çevirilere sadık kalınmaya çalışılmıştır. Terminoloji kullanımında da mümkün olduğu ölçüde bu Sözleşmelerde ve genel olarak Türk hukukunda kullanılan terimlere bağlı kalınmaya özen gösterilmiştir. Bununla birlikte, eski tarihli bazı uluslararası sözleşmelerin resmi çevirisinin anlaşılmasındaki güçlükler dikkate alınarak, bu metinler Türkçeye tekrar çevrilmiş ancak resmi çeviri dipnotta verilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Kerem ALTIPARMAK

18 Nisan 2005

**İnsani İşler ve Acil Durum Giderme Koordinatörü
Jan Egeland'ın Yol Gösterici İlkeler'in
İkinci Baskısı Hakkındaki Önsözü**

Bugün, yeryüzünde bulunan elliye yakın ülkede yaşayan 25 milyondan fazla kişi ülkelerindeki çatışmalar ve insan hakları ihlalleri nedeniyle köklerinden uzaklaştırılmıştır. Bir o kadar ya da daha fazla sayıda kişi de doğal afetler ya da altyapı projeleri sonucu yerlerinden olmuştur.

Evlerini ve geçim kaynaklarını terk etmeye zorlanmış yerinden edilmiş kişiler, yeryüzünde dikkate alınmayan birçok acil durumun içinde unutulmuş ve göz ardı edilmişlerdir.

Genel Sekreter Kofi Annan'ın belirttiği gibi, 'yerinden olma günümüzün büyük bir trajedisidir. Yerinden olmuş kişiler en korunmasız insan toplulukları arasındadır.'

Bu nedenle yerinden olmuş kişilerin yardım ve korunma ihtiyaçlarına cevap vermek, insani yardım topluluklarının bugünkü en önemli mücadelelerinden biridir.

Sergio Vieira de Mello Yol Gösterici İlkeler'in ilk baskısının önsözünde yerinden olma durumlarına karşı mücadele için Birleşmiş Milletler sisteminin kapasitesinin geliştirileceği yükümlülüğünde bulunmuştur.

Acil Durum Giderme Koordinatörü olarak ben de, yerinden olmuş kişilerin kötü durumlarına bütün dünyanın daha fazla dikkatini çekmeyi ve bununla mücadele için daha etkin bir kurumlar arası müdahale mekanizması sağlamayı en başta önceliklerim yaptım.

Dr. Francis Deng'in desteği altında geliştirilen 'Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler' yerinden olmuş

kişilerin yardım ve korunma ihtiyaçları için bir yönlendirme ve izleme çerçevesi sağlayan önemli bir araçtır.

Bu kitapçığın insani yardım uygulamacılarına pratik destek sağlayacağını umuyor ve sizlerle sunduğum için sevinç duyuyorum.

Eylül 2004

KISALTMALAR

ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
AfİHHŞ	: Afrika İnsan ve Halk Hakları Şartı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AmeİHS	: Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi
ASŞ	: Avrupa Sosyal Şartı
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ESKHS	: Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
GK	: Genel Kurul
I. Protokol	: 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin (1) Nolu Protokol
II. Protokol	: 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası olmayan Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin (2) Nolu Protokol
IV Nolu Cenevre Söz.	: Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin IV Nolu Cenevre Sözleşmesi
IAÖS	: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KKAÖS	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın

	Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
MHDDS51	: 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme
MSHS	: Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
UÇÖ	: Uluslararası Çalışma Örgütü
UHK	: Uluslararası Hukuk Komisyonu
UKHK	: Uluslararası Kızıl Haç Komitesi
YUCM	: Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi

ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN OLMA KONUSUNDA YOL GÖSTERİCİ İLKELER

GİRİŞ: KAPSAM VE AMAÇ

1- Bu yol gösterici ilkeler, tüm dünyada, ülke sınırları içinde yerinden olmuş kimselerin özgül gereksinimlerini karşılamaya yöneliktir. Bu ilkeler, kişilerin zorla yerlerinden olmaktan korunmasına, bu kişilerin yerlerinden olmaları ile geri dönüş, yeniden yerleştirme ve entegrasyon süreçlerinde sağlanacak koruma ve desteğe ilişkin hakları ve güvenceleri tanımlar.

2- Bu ilkelerin amaçları açısından, ülke içinde yerinden olmuş kişiler; zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplarıdır.

3- Bu ilkeler, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuku yansıtmakta ve bu kurullarla uyumlu bulunmaktadır. Bu ilkeler:

- a) Görevlerini yerine getirmesinde Genel Sekreterin lke içinde yerinden olmuş kişiler hakkındaki özel temsilcisine;
- b) lke içinde yerinden olma olgusu ile karşı karşıya kaldıklarında devletlere;
- c) lke içinde yerinden olmuş kişiler ile ilişki içinde olan tüm diğer yetkililere, grup ve kişilere, ve

d) Ülke içinde yerinden olma konusuyla ilgili tüm hükümetlerarası ve hükümet dışı kuruluşlara yol gösterir.

4- Bu yol gösterici ilkeler mümkün oldukça yaygın bir biçimde dağıtılmalı ve uygulanmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL İLKELER

1. İlke

1- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, buldukları ülkede iç hukuk ve uluslararası hukukun diğer kişilere tanıdığı hak ve özgürlüklerden bu kişilerle eşit biçimde faydalandırılırlar. Bu kişiler ülke içinde yerlerinden oldukları gerekçesiyle hak ve özgürlüklerini kullanmalarında ayrımcılığa maruz bırakılamazlar.

2- Bu ilkeler, özellikle soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarına ilişkin uluslararası hukukça öngörülen bireysel cezai sorumluluk durumları saklı kalmak üzere uygulanır.

2. İlke

1. Bu ilkelere, hukuki statüleri ne olursa olsun bütün yetkililer, gruplar ve kişiler tarafından uyulur ve ilkeler aleyhe ayırım yapılmaksızın uygulanır. Bu ilkelere uygun davranılması ilgili herhangi bir yetkili, grup veya kişinin hukuki statüsünü etkilemez.

2. Bu ilkeler, uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk belgelerinin hükümlerini veya iç hukukça kişilere tanınmış olan hakları kısıtlayacak, değiştirecek veya zayıflatacak biçimde yorumlanamazlar. Bu ilkeler, özellikle, başka ülkelerden sığınma talebinde bulunmaya ve bu ülkelerde sığınma hakkından yararlanmaya engel olmaz.

3. İlke

1. Ulusal yetkililer, kendi yetki alanları dahilinde yerlerinden olmuş kişilerin korunmasını sağlamak ve onlara insani yardımda bulunmak konusunda öncelikli olarak görev ve sorumluluk sahibidirler.

2. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler bu yetkililerden korunma ve insani yardım talep etme ve edinme hakkına sahiptirler. Bu kişiler böyle bir talepte buldukları için eziyete tabi tutulamaz ve cezalandırılmazlar.

4. İlke

1. Bu ilkeler, ırk, renk, cinsiyet, dil, din veya inanç, siyasi veya başka görüşler, milli, etnik veya toplumsal köken, hukuki veya sosyal statü, yaş, özürlülük, mülkiyet, doğum gibi bir neden veya benzeri başka bir ölçüt nedeniyle herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın uygulanır.

2. Çocuklar, özellikle yalnız başlarına olan küçükler, hamileler, küçük çocuklu anneler, aile reisi kadınlar, özürlüler ve yaşlılar gibi ülke içinde yerinden olmuş belirli kişiler, durumlarının gerektirdiği koruma ve yardımdan faydalanma ve özel gereksinimlerini dikkate alan bir muameleye tabi olma hakkına sahiptirler.

İKİNCİ BÖLÜM ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN OLMAKTAN KORUNMAYA İLİŞKİN İLKELER

5. İlke

Tüm yetkililer ve uluslararası aktörler, kişilerin yerlerinden olmasına neden olabilecek durumları önlemek ve bu durumların önüne geçmek amacıyla, insan hakları ve insancıl hukuk dahil olmak

üzere uluslararası hukuk kapsamındaki bütün yükümlülüklerine, her koşul altında saygı gösterecek ve bu yükümlülüklere saygı gösterilmesini sağlayacaktır.

6. İlke

1- Her insan, keyfi olarak evinden veya düzenli olarak yaşamakta olduğu yerden çıkarılmaya karşı korunma hakkına sahiptir.

2- Keyfi yerinden etme yasağı

a) *Apartheid*, etnik temizlik siyasetlerine veya yerinden olmadan etkilenen nüfusun etnik, dinsel veya ırksal temellerini değiştirmeyi amaçlayan veya bunlara neden olan benzer eylemlere dayanan,

b) Sivillerin güvenliğinin tehdit altında olmadığı veya zorunlu askeri koşulların gerektirmediği silahlı çatışma durumlarındaki,

c) Kamu yararının zorunlu ve baskın olması gerekçeleriyle meşrulaştırılamayan büyük ölçekli bayındırlık projelerindeki,

d) Etkilenenlerin güvenliği ve sağlığının bölgenin boşaltılmasını gerektirmediği felaket hallerindeki, ve

e) Toplu bir cezalandırma aracı olarak kullanılması halinde, yerinden etme durumlarını kapsar.

3- Yerinden olma, koşulların gerektirdiğinden daha uzun süremez.

7. İlke

1- Kişilerin yerinden edilmelerini gerektirecek herhangi bir karardan önce, ilgili makamlar, yerinden olmanın tümüyle önlenmesi için mümkün olan bütün uygun seçeneklerin incelenmesini sağlar. Hiçbir seçeneğin bulunmadığı durumlarda, yerinden etmenin ve bunun olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi için gereken bütün önlemler alınır.

2- Bu tür bir yerinden etmeyi gerçekleştiren makamlar, mümkün olan en iyi şekilde, yerinden olan kişilere kalacak uygun bir yer temin edilmesini, bu tür yerinden etmelerin yeterli düzeyde güvenlik, gıda, sağlık ve temizlik koşulları sağlanarak ve aynı ailenin fertlerini birbirinden ayırmaksızın uygulanmasını sağlarlar.

3- Yerinden olmanın silahlı çatışma ve felaket hallerinin acil safhaları dışındaki durumlarda gerçekleşmesi halinde aşağıdaki güvencelere uygun şekilde davranılır:

a) Hukuken bu tip önlemleri almaya yetkili kılınmış bir devlet makamı tarafından bu önleme özgü bir karar alınır,

b) Yerinden olanlara, yerinden ettirme gerekçeleri ve usulleri, ve uygun durumlarda verilecek tazminat ve yeniden yerleştirilmelerine ilişkin tüm bilgilerin verilmesini güvence altına alacak gerekli önlemler alınır;

c) Yerinden olanlar durum hakkında bilgilendirildikten sonra özgürce verilmiş onayları aranır;

d) İlgili makamlar, yeniden yerleştirmenin planlanması ve idaresinde, bu durumdan etkilenen kişilerin, özellikle kadınlar başta olmak üzere, katılımına çaba gösterir,

e) Gerektiğinde, cebri icra vasıtaları yetkili yasal makamlar tarafından kullanılır, ve

f) İlgili kararların yetkili yargı makamları tarafından incelenmesi dahil olmak üzere, etkili hukuk yollarına başvurma hakkına saygı gösterilir.

8. İlke

Yerinden etme, bu durumdan etkilenenlerin yaşam, onur, özgürlük ve güvenlik haklarını ihlal edecek biçimde uygulanamaz.

9. İlke

Devletler, yerli halklar, azınlıklar, köylüler, göçerler gibi topraklarına özel bağımlılıkları ve bağılıkları olan grupların yerlerinden edilmekten korunmaları konusunda özel bir sorumluluk altındadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YERİNDEN OLMA SIRASINDA KORUMAYA İLİŞKİN İLKELER

10. İlke

1- Her insan doğumundan itibaren yasalarca korunan yaşama hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak yaşama hakkından yoksun bırakılamaz. Ülke içinde yerinden olan kimseler, özellikle

- a) Soykırım;
- b) Adam Öldürme;
- c) Yargısız ve keyfi infaz;
- d) Kaçırma ve kayıt dışı gözaltılar da dahil, ölüm tehdidi içeren veya ölümlerle sonuçlanan zorla kaybetme durumlarına karşı korunurlar.

Yukarıda sözü edilen eylemleri yapmaya yönelik her türlü tehdit ve tahrik yasaktır.

2- Çatışmalara katılmamış veya artık katılmayan ülke içinde yerinden olan kimselere karşı saldırılar ve diğer şiddet eylemleri her koşul altında yasaktır. Ülke içinde yerinden olan kişiler özellikle:

- a) sivillere yapılan saldırılara izin verilen alanların yaratılması da dahil, doğrudan veya ayırım gözetilmeksizin yapılan saldırı ve şiddet eylemlerine,
- b) bir çatışma yöntemi olarak açıktan ölüme terk edilmeye,

- c) askeri hedefleri saldırılardan korumak amacıyla, veya askeri operasyonları korumak, kolaylaştırmak veya engellemek amacıyla kullanılmaya,
- d) kendi kamplarına veya yerleşim yerlerine yapılan saldırılara, ve
- e) anti-personel mayın kullanılmasına karşı korunurlar.

11. İlke

1- Her insan onur ve maddi, manevi ve ahlaki bütünlük hakkına sahiptir.

2 - Ülke içinde yerinden olmuş kimseler, özgürlükleri kısıtlanmış olsun veya olmasın, özellikle:

- a) ırza geçme, uzuv kesme, işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırmaya ve belli bir cinse yönelik şiddet, zorunlu fahişelik ve her türlü gayri ahlaki saldırı gibi diğer haysiyete karşı yapılan saldırılara,
- b) kölelik veya evlilik için satılma, cinsel sömürü veya çocuk emeği gibi köleliliğin herhangi bir çağdaş biçimine, ve
- c) ülke içinde yerinden olmuş insanlara korku yaymayı hedefleyen şiddet eylemlerine karşı korunurlar.

Yukarıda sözü edilen eylemleri yapmaya yönelik her türlü tehdit ve tahrik yasaktır.

12. İlke

1- Her insanın kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz veya tutuklanamaz.

2- Bu hakları ülke içinde yerinden olmuş kişiler açısından hayata geçirebilmek amacıyla, bu kişiler kamplarda tutulamaz veya kapatılamazlar. Eğer çok özel koşullarda bu şekilde tutulmaları ve kapatılmaları mutlak bir şekilde gerekliyse, bu durum koşulların gerektirdiğinden daha uzun sürmemelidir.

3- ÜLke içinde yerinden olmuş kişiler, yerinden olmaları sonucunda gerçekleşecek ayrımcı yakalama ve tutuklamalara karşı korunurlar.

4- ÜLke içinde yerinden olmuş kişiler hiç bir şart altında rehin alınamazlar.

13. İlke

1- ÜLke içinde yerinden olmuş çocuklar hiçbir şart altında silah altına alınmaz, çatışmalara katılmaları istenemez ve bu çatışmalara katılmalarına izin verilemez.

2- ÜLke içinde yerinden olmuş kişiler, yerinden olmaları sonucunda ordu ya da herhangi bir silahlı gruba alınmaları konusunda ayrımcı muamelelere maruz bırakılmaya karşı korunurlar. Özellikle, silah altına almaya zorlayıcı ya da bu talebe uymamayı cezalandırıcı her türlü zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı uygulama her şart altında yasaktır.

14. İlke

1- ÜLke içinde yerinden olmuş her kişi dolaşım ve yaşayacağı yeri seçme özgürlüğüne sahiptir.

2- ÜLke içinde yerinden olmuş kişiler, özellikle kampların ve diğer yerleşim yerlerinin içinde ve dışında özgürce hareket etme hakkına sahiptir.

15. İlke

ÜLke içinde yerinden olmuş kişilerin

a) ülkenin başka bir yerinde emniyetli bir ortam aramaya,

-
- b) ülkelerini terk etmeye,
 - c) başka bir ülkeden sığınma istemeye,
 - d) yaşamlarının, güvenliklerinin, özgürlüklerinin ve/veya sağlıklarının riske girebileceği herhangi bir yere zorla geri döndürülmeye veya yeniden yerleştirilmeye karşı korunmaya hakları vardır.

16. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş bütün kişilerin, kayıp akrabalarının nerede ve ne durumda olduğunu öğrenme hakları vardır.
- 2- İlgili makamlar, kayıp oldukları bildirilen ülke içinde yerinden olmuş kişilerin nerede ve ne durumda olduğunu belirlemek konusunda çaba gösterir ve bu konuyla ilgilenen uluslararası örgütlerle işbirliği içinde çalışır. Bu makamlar, kayıp kişilerin yakınlarını soruşturmanın gelişimi hakkında bilgilendirir ve alınan her türlü sonucu bu kişilere bildirir.
- 3- İlgili makamlar, ölenlerin cesetlerini toplamak ve tanımlamak, yağmalanmasını ve parçalanmasını engellemek, cesetlerin yakınlarına iletilmesi veya saygın bir biçimde defnedilmesini kolaylaştırmak için gereken çabayı gösterir.
- 4- Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin mezarlıkları her şart altında korunmalı ve bunlara saygı duyulmalıdır. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler ölen yakınlarının mezarlarını ziyaret etme hakkına sahip olmalıdır.

17. İlke

- 1- Her insanın, aile yaşamına saygı gösterilmesi hakkı vardır.

2- Bu hakkı ülke içine yerinden olmuş kişiler açısından gerçekleştirmek amacıyla, bu kişiler arasından bir arada kalmak isteyen aile bireyelerine bu olanak sağlanır.

3- Yerinden olma sonucu ayrılan aileler mümkün olan en kısa zamanda birleştirilir. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda, bu tip ailelerin birleşmelerini hızlandırmak için gereken bütün adımlar atılır. Sorumlu makamlar aile fertleri tarafından yapılan araştırmaları kolaylaştırır, ve ailelerin birleştirilmesi konusunda çaba gösteren insani yardım kuruluşları ile işbirliği içinde hareket eder ve onları teşvik eder.

4- Ülke içinde yerinden olmuş aile fertlerinden kamplarda tutularak veya buralarda kapatılarak özgürlükleri kısıtlanmış olanların bir arada kalma hakları vardır.

18. İlke

1- Ülke içinde yerinden olmuş bütün kişiler yeterli yaşam düzeyi hakkına sahiptir.

2- Yetkili makamlar, koşullar ne olursa olsun, ayırım gözetmeksizin ülke içinde yerinden olmuş kişilere en azından

- a) temel gıda ve içilebilir su;
- b) temel barınak ve konut;
- c) uygun kıyafet ve;
- d) temel tıbbi yardım ve sıhhi temizlik

temin eder ve bu imkanlara güvenli bir biçimde ulaşmalarını sağlar.

3- Bu temel ihtiyaçların planlanması ve dağıtılmasına kadınların tam katılımının sağlanması için özel çaba gösterilir.

19. İlke

1- Ülke içinde yerinden olmuş tüm yaralılar ve hastalarla, özürllülere mümkün olan en kapsamlı şekilde ve en az gecikmeyle, tıbbi gerekçeler dışında hiçbir ayırım gözetmeksizin, ihtiyaç duydukları tıbbi bakım ve ilgi sağlanır. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, gerektiğinde psikolojik yardım ve sosyal hizmetlere ulaşma hakkına sahiptirler.

2- Kadınların, üreme sağlığı gibi, kadın sağlığı bakım ve hizmetleri ve cinsel ve diğer biçimlerde kötü muamele mağdurlarına uygun danışmanlık hizmetlerine ulaşmaları da dahil, sağlık gereksinimlerine özel bir itina gösterilmelidir.

3- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler arasında, AIDS de dahil olmak üzere salgın ve bulaşıcı hastalıkların engellenmesine de özel itina gösterilmelidir.

20. İlke

1- Herkes her yerde, kanun önünde kişi olarak tanınma hakkına sahiptir.

2- Bu hakkı ülke içinde yerinden olmuş kişiler açısından etkin hale getirmek için ilgili makamlar, bu kişilerin yasal haklarını kullanmaları ve bu haklardan yararlanmaları için pasaport, kimlik, doğum ve evlilik belgeleri gibi gerekli tüm belgeleri sağlarlar. Bu makamlar, özellikle yerinden olması sırasında kaybolan belgelerin yenilenmesi veya yeni belgeler verilmesini, kişinin bu ve diğer gerekli belgeleri alması için yaşadığı yere geri dönmesi gerekliliği gibi makul olmayan talepleri şart koşmadan yerine getirir.

3- Kadın ve erkekler bu tür gerekli belgelerin sağlanması ve belgelerin kendi adlarına hazırlanması konusunda eşit haklara sahiptirler.

21. İlke

- 1- Hiç kimse mal ve mülkünden keyfi olarak yoksun bırakılamaz.
- 2- Ülke içinde yerinden olmuş kişilere ait mal ve mülkler her şart altında ve özellikle aşağıdaki eylemlere karşı korunur:
 - a) Yağma;
 - b) Doğrudan veya ayırım gözetilmeksizin yapılan saldırı veya diğer şiddet eylemleri,
 - c) Askeri operasyonlar sırasında kalkan veya hedef olarak kullanılma;
 - d) Misilleme eylemlerinin hedefi olma; ve
 - e) Toplu cezalandırma amacı ile imha edilme veya alıkonma.
- 3- Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin geride kalan mal ve mülkleri yok edilmeye, keyfi ve yasadışı kamulaştırma, işgal veya kullanıma karşı korunma altına alınmalıdır.

22. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, kamplarda yaşıyor olsunlar veya olmasınlar, yerlerinden olmaları nedeni ile aşağıdaki belirtilen haklarını kullanırken ayrımcılığa tabi tutulamazlar:
 - a) Düşünce, vicdan, din ve inanç, görüş ve ifade özgürlüğü hakkı;
 - b) Özgürce iş arama ve ekonomik faaliyetlere katılma hakkı;
 - c) Özgür biçimde örgütlenme ve topluca yapılan faaliyetlere eşit biçimde katılma hakkı;
 - d) Oy verme, siyasi ve kamusal faaliyetlere katılma hakkı ile bu hakkın kullanımı için gerekli yollara ulaşma hakkı; ve
 - e) Anladıkları bir dilde iletişim kurma hakkı.

23. İlke

- 1- Her insanın eğitim hakkı vardır.
- 2- Bu hakkı ülke içinde yerinden olmuş insanlar açısından etkin hale getirebilmek için ilgili makamlar, başta yerlerinden olmuş çocuklar olmak üzere, bu kişilerin ücretsiz ve zorunlu ilk öğretim almalarını sağlarlar. Eğitim, bu kimselerin kültürel kimliklerine, dil ve dinlerine saygılı bir biçimde yürütülmelidir.
- 3- Kadınların ve kız çocuklarının eğitim programlarına tam ve eşit katılımlarının sağlanması için özel gayret gösterilmelidir.
- 4- Ülke içinde yerinden olmuş kimselere, özellikle gençlere ve kadınlara, kamplarda yaşıyor olsun ya da olmasınlar, imkanlar el verdiği anda eğitim ve öğretim imkanları sağlanmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM İNSANİ YARDIMLARA İLİŞKİN İLKELER

24. İlke

- 1- Tüm insani yardımlar insanlık ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak ve ayrımcılık yapılmaksızın yerine getirilir.
- 2- Ülke içinde yerinden olmuş kimselere yapılacak olan insani yardımlar özellikle askeri veya siyasi gerekçeler nedeniyle saptırılamaz.

25. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş kimselere insani yardım sağlama ödev ve sorumluluğu öncelikle ulusal makamlara aittir.
- 2- Uluslararası insani yardım kuruluşları ve benzeri kuruluşların ülke içinde yerinden olmuş kimseleri desteklemek amacı ile hizmet sunma hakları vardır. Bu doğrultuda yapılan bir teklif, dostane olmayan bir davranış veya bir devletin iç işlerine müdahale olarak

görülemey, bir iyi niyet girişimi olarak değerlendirilir. Bu yönde verilecek onay, özellikle ilgili makamların gereken insani yardımı sağlayabilecek durumda olmadıklarında veya sağlamayı istemediklerinde keyfi olarak geri çekilemez.

3- Bütün ilgili makamlar insani yardıma serbest geçiş izni vermeli, bu yardımı sağlayanların ülke içinde yerinden olmuş kimselere hızla ve engellenmeksizin ulaşmalarını sağlamalıdır.

26. İlke

İnsani yardım faaliyetinde çalışan kişiler, ulaşım araçları ve malzemelerine saygı gösterilir ve korunur. Bu kimseler saldırı ve diğer şiddet eylemlerine maruz bırakılamaz.

27. İlke

1- Yardım hizmetini sağlayan uluslararası insani yardım örgütleri ve diğer ilgili aktörler, yardımı ulaştırırken ülke içinde yerinden olmuş kimselerin gereksinimlerinin ve insan haklarının korunması için gereken dikkati göstermelidir. Bu örgüt ve aktörler bu doğrultuda hareket ederken ilgili uluslararası standart ve davranış kurallarına uygun davranmalıdırlar.

2- Bir önceki fıkra, devletler tarafından hizmetleri önerilen veya talep edilen uluslararası kuruluşların bu amaca yönelik koruma yükümlülükleri saklı kalacak biçimde uygulanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM
GERİ DÖNÜŞ, YENİDEN YERLEŞTİRME ve
YENİDEN ENTEGRASYON KONULARINA
İLİŞKİN İLKELER

28. İlke

1- Yetkili makamlar, ülke içinde yerinden olmuş kimselerin kendi istekleri ile güvenlik ve saygınlık içerisinde evlerine veya sürekli yaşadıkları yerlere geri dönmeleri veya kendi istekleri ile ülkenin bir başka yerine yerleşmeleri koşullarını oluşturma ve bunun gerektirdiği yolları sağlamak konusunda öncelikli görev ve sorumluluk sahibidir. Bu makamlar ülke içinde yerinden olmuş kişilerden geri dönmüş ve yeniden yerleştirilmiş kişilerin yeniden entegrasyonunu kolaylaştırma konusunda çaba gösterir.

2- Ülke içinde yerinden olmuş kimselerin, geri dönüş, yeniden yerleşme ve yeniden entegrasyonlarının planlanması ve idare edilmesi konularına bütünüyle katılmalarının sağlanması için özel gayret gösterilmelidir.

29. İlke

1- Ülke içinde yerinden olmuş kimseler arasında evlerine veya sürekli yaşadıkları yerlere dönenler veya ülkenin başka bir yerine yerleşenlere karşı yerlerinden olmuş olmalarından dolayı ayrımcılık yapılamaz. Bu kişilerin kamu faaliyetlerine her düzeyde tam ve eşit olarak katılma ve kamu hizmetlerinden eşit olarak faydalanma hakları vardır.

2- Yetkili makamların, geri dönen veya yeniden yerleştirilen ülke içinde yerinden olmuş kimselerin geride bırakmış oldukları veya yerlerinden olmaları sırasında ellerinden alınmış olan mal ve mülkleri geri alma konusunda mümkün olduğunca yardımcı olmak konusunda

görev ve sorumlulukları vardır. Bu mal ve mülkün yeniden elde edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda, yetkili makamlar, bu kimselere uygun tazminat veya benzeri başka adil giderim araçları sağlamalı veya bu yönde yardımcı olmalıdır.

30. İlke

Bütün ilgili makamlar, uluslararası insani yardım kuruluşlarının ve diğer ilgili aktörlerin kendi amaçları doğrultusunda derhal ve engellenmeksizin ülke içinde yerinden olmuş kimselerin geri dönüş, yeniden yerleştirme veya yeniden entegrasyonlarına yardım etmelerine izin vermeli ve kolaylıklar sağlamalıdır.